

Essentaksterfte – Oorzaken en schade

Door Essentaksterfte is inmiddels een groot deel van de essen in Nederland aangetast of zelfs al gestorven. Daarmee zorgt de ziekte voor aantasting van het landschap en hoge kosten. In deze factsheet geven we achtergrondinformatie over de oorzaken van de ziekte en de schade. Natuurpro heeft omvormingsstrategieën ontwikkeld voor essen in lanen, parken & recreatiegebieden en wegbeplantingen. Deze vindt u in drie aparte factsheets.

Verspreiding Essentaksterfte

Essentaksterfte dook voor het eerst op in de jaren negentig in Polen. In 2010 werd de ziekte voor het eerst in Groningen vastgesteld. In de jaren daarna verspreidde de ziekte zich razendsnel over Nederland. Door deze snelle opmars vormt Essentaksterfte een reële bedreiging voor een groot deel van essenbestand in Nederland. De aantasting van essen door essentaksterfte heeft grote gevolgen voor het voortbestaan van essenbossen, cultuurlandschappen (essenlanen, knotessen, essenhakhout, eendenkooien) en natuurgebieden.

Oorzaak: Vals essenvlieskelkje

Essentaksterfte wordt veroorzaakt door de schimmel Vals essenvlieskelkje (*Hymenoscyphus fraxineus*). Dit is een invasieve exoot, afkomstig uit Azië. Met name de Gewone es is zeer gevoelig. De schimmel overleeft op bladstrooisel en zijn sporen verspreiden zich via de wind.

Wijze van aantasten

Het Vals essenvlieskelkje infecteert bomen via de bladeren. Vervolgens groeit de schimmel via de bladsteel richting de jonge twijgen. De schimmelaantasting verstoort

de sapstroom. Daardoor verwelken de bladeren en sterven takken vanuit de top van de boom in. Dit 'insterven' is feitelijk een verdrogingsproces, veroorzaakt door verstopte houtvaten.

Jonge bomen gevoeliger

In de praktijk blijkt dat jonge essen gevoeliger zijn dan oudere exemplaren. Jonge aangetaste bomen sterven vrijwel altijd.

Bij oudere essen veroorzaakt de ziekte dood hout in de kroon en raakt het aanzicht van de boom vaak permanent aangetast. Ook worden aangetaste oudere essen minder vitaal, en vaak sterven ze na enkele jaren alsnog.

Schade

Op dit moment (zomer 2017) zorgt Essentaksterfte op veel plekken in Nederland voor grote schade. Niet alleen omdat kale bomen er onaantrekkelijk uitzien, maar ook doordat dode takken voor gevaarlijke situaties zorgen. De inspectie- en onderhoudskosten van het Nederlandse essenbestand gaan daardoor sterk omhoog. Daarnaast gaat door het afsterven van bomen veel landschappelijke kwaliteit, cultuurhistorie en houtwaarde verloren.

Sterven alle essen?

Er zijn sterke aanwijzingen dat niet ieder individu of herkomst even zwaar wordt aangetast. Er zijn essenklonen die minder gevoelig lijken te zijn. Al geven deze eerste resultaten geen garantie voor de toekomst. Het behouden van diversiteit in het genenbestand van es lijkt daarom een goed wapen tegen de aantasting.

Nu handelen!

Overal in Nederland wordt pijnlijk duidelijk dat een groot deel van de Gewone essen is aangetast door Essentaksterfte. Gezien de schaal van de aantasting is noodzakelijk dit probleem op korte termijn aan te pakken. Ter ondersteuning heeft Natuurpro omvormingsstrategieën ontwikkeld voor lanen, parken & recreatiegebieden en wegbeplantingen met veel essen (zie de betreffende factsheets). Snelle inzet van deze strategieën kunnen problemen in de toekomst voorkomen. De strategieën borgen het gebruik, het ecologisch functioneren en de veiligheid van locaties met veel essen, ook voor de toekomst.

T. 0343 481 348
E. info@natuurpro.nl

natuurpro
Netwerk van natuurprofessionals

Essentaksterfte: Omvormingsstrategie Lanen

Natuurpro heeft een eenvoudige strategie ontwikkeld voor het in stand houden van een lanenbestand in gebieden met veel essen. Deze strategie helpt u planmatig om te gaan met de dreiging van Essentaksterfte. Doel van de strategie is het in stand houden van de landschappelijke kwaliteit, het invullen van de wettelijke zorgplicht en voldoen aan de Wet natuurbescherming. Als samenwerkingsverband van ecologisch adviesbureaus en groenaannemers uit het hele land, voert Natuurpro het hele proces voor u uit.

De strategie bestaat uit vier stappen:

STAP 1: in kaart brengen

We brengen de huidige situatie van het lanenbestand in kaart. Het gaat hierbij zowel om de boomtechnische als om de ecologische situatie. Op grond hiervan beoordelen we welke rol het lanenbestand speelt qua landschappelijke kwaliteit en ecologisch functioneren (vleermuizenpopulatie!).

STAP 2: indelen in laansegmenten

We verdelen de lanen in kleinere, logische laansegmenten. Dit is vooral verstandig bij lange lanen met Gewone es. Het in één keer verjongen van zo'n lange laan is landschappelijk én ecologisch ongewenst. Een laansegment is dan het gedeelte van een laan dat – indien nodig – in één keer wordt verjongd.

STAP 3: bepalen verjongingsmoment

We bepalen bij welk percentage uitval tot verjonging wordt overgegaan. Is dat bij een uitval van 40%, of wordt een laansegment pas verjongd als 60% van de laanbomen is uitgevallen? Uitgaan van een uitvalpercentage zorgt ervoor dat het verjongingsmoment van een laansegment niet vaststaat, maar door de ontwikkeling van Essentaksterfte wordt bepaald. Binnen deze stap bepalen we ook het nieuw aan te planten sortiment per laansegment, en houden daarbij rekening met de ecologische functies. We bekijken ook of de landschappelijke identiteit kan worden versterkt door de introductie van nieuwe boomsoorten. Zo kan Essentaksterfte een kans zijn!

het afgesproken verjongingspercentage komt, kunnen we het hele segment verjongen en inplanten met de reeds eerder bepaalde nieuwe boomsoort.

Natuurpro-strategie: planmatig en duidelijk

De omvormingsstrategie van Natuurpro voor essenlanen zorgt voor een planmatige aanpak. Hierdoor krijgt u als beheerder grip op de grote opdracht die ontstaat door het op grote schaal afsterven van Gewone es. Tevens maakt de Natuurpro-aanpak naar buiten toe duidelijk wat u in de komende jaren binnen een bepaald gebied met de lanen gaat doen. En ten slotte voldoet u met de Natuurpro-strategie aan de eisen van de Wet natuurbescherming.

STAP 4: Vervolgbeheer

Vanaf nu is het beheer van het essenlanenbestand eenvoudig. We beoordelen de lanen, net als voorheen, periodiek conform de VTA-systematiek. Heeft een es een verhoogd risico of hoge snoeikosten, dan vellen we de boom. Op het moment dat het aantal essen binnen een laansegment onder

Essentaksterfte: Omvormingsstrategie Parken en Recreatiegebieden

Natuurpro heeft een strategie ontwikkeld voor het in stand houden van parken en recreatiegebieden met een hoog aandeel Gewone es. Deze strategie helpt u planmatig om te gaan met de dreiging van Essentaksterfte. Doelen zijn het in stand houden van het huidige recreatief gebruik, het invullen van de wettelijke zorgplicht en voldoen aan de eisen vanuit de Wet natuurbescherming. Als samenwerkingsverband van ecologisch adviesbureaus en groenaannemers uit het hele land, voert Natuurpro het hele proces voor u uit.

De strategie bestaat uit vier stappen:

STAP 1: in kaart brengen

Om te beginnen brengen we de huidige situatie binnen het park of recreatiegebied in kaart. We ontwikkelen een actuele GIS-kaart, met daarop de individuele essen en essenbosvakken. Ook brengen we alle andere relevante parkonderdelen in kaart, zoals de open ruimten, waterpartijen en de padenstructuur.

STAP 2: vitaliteit beoordelen

Vervolgens beoordelen we de vitaliteits-toestand van de individuele essen en de bosvakken met es. We inventariseren tijdens deze stap ook de ecologische situatie in het totale park of recreatiegebied. Deze ecologische informatie is nodig om tijdens de transformatie aan de eisen vanuit de Wet natuurbescherming te voldoen.

STAP 3: slim nieuw ontwerp maken

Dan maken we een slim nieuw ontwerp van het gebied, op basis van het huidige ontwerp, het gebruik, de ecologische functies en de situering van de essen. Randvoorwaarde is uiteraard dat de gebruiksmogelijkheden hetzelfde blijven.

Het 'slimme' zit hem in de omkering van functies. Ligweides worden beplant met bomen. Deze fungeren alvast als vervanging van percelen met essen die in de toekomst uitvallen. Deze afgestorven percelen worden dan weer omgezet in ligweides. Dit is vooral een goede optie bij gebieden met een groot aandeel essen.

Bij gebieden met een beperkter aandeel essen is het een mogelijkheid om de minst vitale individuele bomen of percelen met es door andere bomen te vervangen.

STAP 4: aanleg

Ten slotte starten we met de aanleg van het nieuwe ontwerp, in fasen. We maken daarbij onderscheid tussen ontwerponderdelen die we direct kunnen realiseren en onderdelen die we pas invullen als we een bosvak met es om vitaliteitsredenen moeten vullen.

Natuurpro-strategie: planmatig en duidelijk

De omvormingsstrategie van Natuurpro voor parken en recreatiegebieden zorgt voor een planmatige aanpak. Hierdoor krijgt u als beheerder grip op de grote opdracht die ontstaat door het op grote schaal afsterven van Gewone es binnen uw park of recreatiegebied. Tevens maakt de Natuurpro-aanpak voor gebruikers duidelijk wat u in de komende jaren in 'hun' park of recreatiegebied gaat doen. En ten slotte voldoet u met de Natuurpro-strategie aan de eisen van de Wet natuurbescherming.

Essentaksterfte: Omvormingsstrategie Bosstroken langs wegen

Natuurpro heeft een strategie ontwikkeld voor het omvormen van bosstroken met Gewone es langs wegen. Deze strategie helpt u planmatig om te gaan met de dreiging van Essentaksterfte. Deze strategie gaat uit van twee opties: gemengde bosstroken hoogdunnen en bosstroken met alleen Gewone es omvormen. Als samenwerkingsverband van ecologisch adviesbureaus en groenaanemers uit het hele land, voert Natuurpro het hele proces voor u uit.

De strategie bestaat uit twee stappen:

STAP 1: in kaart brengen

We starten met het in kaart brengen van de huidige situatie in de bosstroken binnen een bepaald gebied. Per strook stellen we het percentage Gewone es vast. We beoordelen ook de vitaliteit van de bomen en het ecologisch functioneren van een bosstrook. De ecologische informatie is nodig om tijdens de transformatie aan de eisen vanuit de Wet natuurbescherming te voldoen.

STAP 2A: gemengde bosstroken hoogdunnen

Indien er in een bosstrook langs een weg naast Gewone es in het kronendak ook een behoorlijk aandeel – minstens 25% – andere boomsoorten voorkomt:

We voeren een hoogdunning uit. Deze hoogdunning bevoordeelt alle niet-essen, waardoor de Gewone es geleidelijk uit de bosstrook verdwijnt. We herhalen de hoogdunning iedere 4 jaar om de transitie te bespoedigen.

STAP 2B: bosstroken met louter es omvormen

Indien een bosstrook langs een weg alleen uit Gewone es bestaat:

Omvormen is noodzakelijk. We maken per bosstrook een nieuw inrichtingsplan. Daarbij houden we rekening met de identiteit van het landschap en de ecologische randvoorwaarden vanuit de Wet natuurbescherming. Dit inrichtingsplan voeren we pas uit op het moment dat de vitaliteit van de essen zodanig slecht is dat we tot velling moeten overgaan.

Natuurpro-strategie: planmatig en duidelijk

De omvormingsstrategie van Natuurpro voor bosstroken langs wegen zorgt voor een planmatige aanpak. Als een bosstrook met Gewone es om vitaliteitsredenen moet worden geveld heeft u het nieuwe inrichtingsplan al 'op de plank' liggen. Hierdoor krijgt u als beheerder grip op de grote opdracht die ontstaat door het op grote schaal afsterven van Gewone es binnen uw bosstrook. Tevens maakt de Natuurpro-aanpak voor gebruikers duidelijk wat er in de komende jaren langs de wegen gaat gebeuren. En ten slotte voldoet u met de Natuurpro-strategie aan de eisen van de Wet natuurbescherming.

T. 0343 481 348
E. info@natuurpro.nl

natuurpro
Netwerk van natuurprofessionals